

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ СХІДНОЇ І СЛОВ'ЯНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА СХІДНОЇ І СЛОВ'ЯНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ

КУРСОВА РОБОТА

з чеської філології

**ЖАНР СОЦІАЛЬНОЇ БАЛАДИ В ТВОРЧОСТІ ЯНА НЕРУДИ (НА
МАТЕРІАЛІ ЗБІРКИ «КНИГА ВІРШІВ»)**

Студента групи Сл(чес)05-21

Діланяна Олександра Сергійовича

факультету східної і слов'янської філології

денної форми здобуття освіти

Освітньої програми:

Чеська мова і література, друга іноземна, переклад

Спеціальності 035 Філологія

Спеціалізації 035.038 Слов'янські мови

та літератури (переклад включно)

перша – чеська

Тетяни Вікторівни Клеофастової

Науковий керівник:

_____

_____

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ЄКТС _____

м. Київ – 2023 рік

Зміст

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні аспекти жанру соціальної балади.....	5
1.1. Історія виникнення та розвитку жанру балади	5
1.2. Поява та значення соціальної балади в чеській літературі 19 століття.....	6
1.3. Особливості структури та композиції соціальної балади в поезії	8
Висновок до Розділу 1	9
РОЗДІЛ 2. Жанр соціальної балади в збірці «Книга віршів» Яна Неруди.....	11
2.1. Рецепція творчості Яна Неруди.....	11
2.2. Проблемно-образний діапазон збірки.....	13
2.3. Використання художніх засобів жанру соціальної балади у «Книга віршів».....	23
Висновок до Розділу 2	25
Висновки	26
Список Джерел	28

ВСТУП

Жанр соціальної балади в літературі займає важливе місце, оскільки він дозволяє авторам висловлювати свої погляди на соціальні проблеми та явища через образи та сюжети. Цей жанр поєднує у собі ліричність та драматизм, мелодійність та соціальну напругу, що дозволяє авторам висловлювати свої погляди на соціальні проблеми і залучати увагу читачів до них. Цей жанр належить до складних і багатогранних, але саме завдяки своїм особливостям, він надає можливість для розвитку суспільної думки.

Ян Неруда, будучи провідним представником цього жанру, вклав значний внесок у розвиток чеської літератури. Його збірка «Книга віршів» є однією з найвизначніших творів Неруди, яка налічує майже понад 100 віршів, і включає в себе багато соціальних балад, що порушують проблеми та негаразди, що стосуються людей та різних народів. На протязі свого життя створив величезну низку робіт, які надихнули наступне покоління чеських письменників у бік критичного реалізму.

Актуальність дослідження. «Книга віршів» Яна Неруди займає важливе місце в історії чеської літератури, як твір у жанрі соціальної балади, що відобразив соціальні проблеми суспільства 19 століття та передав події, що відбувалися у чеському суспільстві. Уточнюючи автор відображає в своїх творах життя звичайних людей, проблематику буття й їх боротьбу з несправедливістю життя, а це дозволить розуміти багатогранність тодішнього народу та в подальшому розвивати в читачах глибоке розуміння соціальних проблем.

Творчість Яна Неруди не тільки допоможе краще зрозуміти соціальні проблеми та явища 19 століття, але й залишиться актуальною й донині. Його літературна спадщина може стати особливо корисною для українських та чеських читачів, оскільки це дасть можливість розуміти та порівнювати сучасну соціальну

ситуацію з минулим. На сьогоднішній день постать Яна Неруди та його творчість повинні мати досить вагому цікавість для сучасних науковців, оскільки відсутність літературознавчих ґрунтових досліджень зумовлює актуальність подальших досліджень.

Об'єкт дослідження є збірка Яна Неруди «Книга віршів» (1867).

Предметом дослідження є художня своєрідність жанру соціальної балади в збірці Яна Неруди «Книга віршів», його історія виникнення та розвиток структури та композиції.

Мета дослідження: Жанр соціальної балади в творчості Яна Неруди на прикладі збірки «Книга віршів». Аналіз, характеристика та проблемно-образний діапазон збірки Неруди.

Зумовлена мета передбачає постановку таких завдань:

1. Як з'явився і розвивався жанр соціальної балади.
2. Проаналізувати особливості структури та композиції соціальної балади. Дослідити художні засоби, які використовуються в соціальній баладі.
3. Проаналізувати жанрову особливість збірки «Книга віршів» Яна Неруди, зокрема його соціальні балади.
4. Виділити й зробити аналіз структури й проблем у збірці Яна Неруди

Практичне значення дослідження: Результати проведеного дослідження зможуть сприяти більш глибокому розумінню жанру соціальної балади та творчості Яна Неруди, а також допомогти розкрити їх взаємозв'язок.

Методи дослідження. Для реалізації поставленої мети і завдань застосовано історико-літературний, семантико-стилістичний та порівняльно-топологічний.

РОЗДІЛ 1. Теоретичні аспекти жанру соціальної балади

1.1. Історія виникнення та розвитку жанру балади

Жанр балади виник у Європі в 12-13 столітті. У різних країнах він мав різні назви. Із самого початку свого існування жанр зазнавав суттєвих перетворень, змін у напрямках подачі інформації до аудиторії. Балади зачіпали різні теми від простих до більш розповсюджених.

Так спочатку були ті, в яких розкривався поетичний світогляд народу, його міфологічні уявлення, розуміння природи. Тому сюди відносять найдавнішу групу балад про метаморфозу людини, основа якої — перетворення людини на рослину чи тварину. У таких баладах поступово сформувались перші поетичні символи в жанрі та в творчості. Тому в Європі балади широко поширилися в усіх країнах того часу, коли з'явилася потреба у збереженні та передачі історій, подій через усну традицію. Багато з них розповідали про героїв, які здійснювали подвиги або стикалися з непростими випробуваннями. Балади часто супроводжувалися музикою та співом, що додавало їм емоційності та запам'ятовуваності.

У різних країнах жанр балади мав свої особливості. Наприклад, в іспанській традиції балади були пов'язані з релігійними темами, а в скандинавській традиції — з міфологією та легендами. Балади під англійськими традиціями часто мали моральний зміст та розповідали про любовні проблеми та трагічні історії.

Впродовж розвитку суспільства в середньовічній Європі жанр балади почав отримувати нових глядачів, та ставав все більш популярним серед простого народу. У різних країнах цей жанр мав різні назви, але він охарактеризувався загальними описами й проблемами народів: зображення життя звичайних людей, їх проблем у буденному житті, та у більшості боротьби зі знатними або владою. З цього у своїй початковій формі балада була неформальною, історія та музика передавались з

покоління в покоління через усну традицію. Однак з поширенням друку та розвитком літературної традиції жанр став більш структурованим та літературним. Почав отримувати свої риси та характеристики від звичайної балади. Автори розвили унікальні образи, змогли дати цьому жанру місце в європейській літературі.

На початку 19 століття жанр балади знайшов нове життя в поезії. У цей час він набув широкої популярності серед поетів, які використовували його, щоб відобразити проблеми суспільства та викликати соціальну свідомість серед читачів. Більшість письменників різних культурних і народних традицій спробували показати велику кількість соціальних аспектів, на котрі найчастіше люди не звертали уваги. Наприклад, в англійських країнах соціальна балада розвивалася у формі пісень, що розповідали про соціальні проблеми та нерівності, а також про боротьбу робітників за свої права. У Франції соціальна балада була зв'язана з рухом романтизму і використовувалася для передачі різноманітних соціальних протестів, таких як бідність, насильство та знущання. Так змінюючи свої теми під впливом величезної кількості митців, жанр балади почав отримувати більш вагомі риси реалізму.

1.2. Поява та значення соціальної балади в чеській літературі 19 століття

Із розвитком літератури в Європі у 19 столітті, зміною проблематик, які піднімали тогочасні письменники, не дивно що і на тодішніх чеських територіях почали з'являтися нові напрями у творчості й культурі. Так у першій половині 19 століття розвиток чеської культури відзначився відродженням чеської мови та літератури, успішними досягненнями національного театру та образотворчого мистецтва, а також появою наукових та літературних видань у чеській мові.

Чеське національне Відродження являло собою захисну реакцію на асиміляційні процеси, це вплинуло і на творчість. За формою та змістом художні твори, написані чеською мовою в першій половині 19 століття, відповідали вимогам романтизму, який літератори застосовували як засіб перетворення світу, змальовуючи далеке від дійсності ідеальне середовище. Особливо поширені були твори про героїчну минувшину чеського народу та слов'янський демократизм. Народ вони вважали охоронцем головних духовних цінностей і мови. Але через безупинний прогрес людства, особливо в культурному напрямі, увага перейшла на інші більш вагомні на той час теми.

Якщо можна влучно та стисло передати, як змінювалася чеська література, то можна процитувати Данило Рега: «Так вже у другій половині 19 століття, в Чехії літературний процес характеризувався поширенням критичного реалізму. Романтизм також існував, але зазнавав впливу різних національних протиріч. Культурне життя країни стало більш активним в цей час, з'явилася чимало чеськомовних газет, журналів та літературних альманахів, де публікувалися не тільки чеські письменники, але й переклади з інших мов. Чеський театр почав функціонувати, і там ставили п'єси чеських письменників та іноземних авторів. Створення національного театру ознаменувало новий етап в історії чеської культури, її виходу на загальноєвропейський рівень. Яскравим прикладом успішного розвитку критичного реалізму стали талановиті письменники, які його очолили, такі як Я. Неруда, А. Їрасек та Св. Чех. Випуски альманаху «Маї», заснованого у 1858 році Вітєзлавом Галеком і Яном Нерудою, сприяли утвердженню критичного реалізму як літературного напрямку. Це видання об'єднало молодих письменників та представників старшого покоління, більшість з яких були учасниками революційних подій 1848 року.» [5, ст. 6].

У такому світлі поезія деяких чеських авторів другої половини 19 століття, можна вважати започаткуванням напряду повноцінного жанру соціальної балади, який буде мати вплив на подальший розвиток чеської літератури в історії.

1.3. Особливості структури та композиції соціальної балади в поезії

Жанр соціальної балади, який розвинений з класичної балади, з'явився через зміну інтересів у суспільстві. З цього випливає, що соціальна балада з того часу має критичну ноту та присвячена соціальним проблемам. А особливості структури та композиції допомагають передати гостроту проблеми та підкреслити її важливість.

Однією з ключових особливостей структури соціальної балади є наявність в ній героя, який представляє певну соціальну групу або клас. Часто це можуть бути прості люди, які зіткнулися зі складною ситуацією або ж жертви соціальної нерівності та несправедливості. Гарним прикладом буде вірш із початку збірки Яна Неруди «Книга віршів», яка має назву «Divoký zvuk» [1, ст. 7]. В ньому розповідається про несправедливість кохання різних соціальних груп, простого чеського хлопця та дівчини циганки. Структура соціальної балади зазвичай складається з трьох основних частин: вступу, основної частини та заключення. Вступ може бути коротким, але важливим для розуміння подальшої історії. Основна частина зазвичай складається зі стислого опису події, відомостей про героїв, їхніх дій та місця подій. Заключення може бути також коротким, але важливим для резонансу поетичного тексту у читачів.

Щодо композиції, то соціальна балада має свої відмінності від інших жанрів. Зазвичай, вона містить низку елементів, які можуть включати в себе наступне: зображення протистояння двох протилежних сторін, що можуть бути представлені різними героями або групами; наявність конфлікту, що є головною драматичною основою поеми; наявність діалогів, які дозволяють зображати характери та погляди різних персонажів. В свою чергу, мета - відобразити трагічну ситуацію із залученням читача до участі у розвитку подій. Важливим також є безперечний

зв'язок написаного з реальними подіями та історією. Часто поезії цього жанру створюються в контексті соціальних, економічних, політичних чи культурних подій, що здебільшого відображається у тематиці творів та їхньому змісті.

Соціальна балада, як і будь-який інший поетичний жанр, використовує різноманітні художні засоби для досягнення своєї мети. Основним завданням соціальної балади є зображення певної ситуації, яка стосується соціальних проблем або нерівностей. Для цього поет використовує різні художні засоби, наприклад такі як: порівняння, епітети та метафори, щоб викликати у читача або слухача різні емоції, від глибокого суму до бунтівного невдоволення. Не забуваючи про найголовніший чітко виражений конфлікт, пов'язаний з соціальною проблемою, автор використовуватиме ритм та риму для створення певного настрою. Найчастіше «герой балади» — це зазвичай проста людина, котра зіткнулася із реальною, складною, соціальною ситуацією у житті. До цього поет ще може також використовувати символізм для підсилення ефекту, пов'язаного з конкретною проблемою. А останнім у цьому визначеному жанрі має бути моральний підтекст, який матиме на меті підвищити свідомість читача.

Тому в жанрі соціальної балади художні засоби використовуються для створення ефекту, який допомагає поету досягти своєї мети — зображення соціальних проблем та привернення уваги до них. Використання різних художніх засобів допомагає зробити баладу яскравою, емоційною та запам'ятовуючою для читача.

Висновок до Розділу 1

Зважаючи на теоретичні аспекти жанру соціальної балади, можна зробити висновок, що це жанр поезії, який виник у середині 19 століття, має свої особливості структури та композицію, а також використовує художні засоби, що допомагає для відображення соціальних проблем і трагедій, які стосуються звичайних людей. Соціальна балада має на меті привернути увагу до соціальних проблем і надати їм

голосу. Він може бути використаний як засіб протесту, а також як спосіб показати негативні наслідки соціальних нерівностей, безпорадності та жорстокості. Структура соціальної балади зазвичай містить вступ, розвиток подій і закінчення, а художні засоби використовуються для підсилення емоційного впливу на читача або слухача. Використання таких засобів, як метафори, порівняння, епітети та ритмічні схеми, може створити враження інтенсивності та драматизму в поезії. У цілому, соціальна балада є важливим жанром, який може допомогти привернути увагу до соціальних проблематик і показати їхні наслідки.

РОЗДІЛ 2. Жанр соціальної балади в збірці «Книга віршів» Яна Неруди

2.1. Рецепція творчості Яна Неруди

Розбираючи і аналізуючи творчість видатного письменника чеської культури, неможливо не приділити уваги до його біографії, щоб детальніше в подальшому зрозуміти мотиви й задуми автора у його творах. Так, Ян Неруда є чеським поетом, прозаїком, журналістом і мистецтвознавцем й однією з найважливіших постатей чеської літератури. Він народився 7 вересня 1834 року у Малій Страні в бідній родині на вулиці Остругова (на сьогоднішній день Нерудова вулиця), у будинку «На двох сонцях», проживши там усе своє життя. Його батько, військовий ветеран переживши часи наполеонівських воєн, який з годом повернувся додому, а потім почав працювати продаючи тютюнові вироби в трафіці, торговій крамниці. А його мати була простою служницею.

З 1845 Неруда навчався в Малостранській гімназії, а з 1850 — в Академічній гімназії. Після закінчення школи він безуспішно намагався вивчати право за суворим наполяганням батька. Він пройшов через кілька канцелярських робіт, в яких не був задоволений, і тому спробував, цього разу з власної волі, вивчати нову спеціальність філософію, але він так і не закінчив її.

З плином часу, Ян почав віддаватися журналістиці та літературі. Підробляв у військовій бухгалтерії, як помічник. Незважаючи на труднощі у власному житті, він чудово танцював, без нього не обходився жоден бал, показувало що позитивні моменти у його буденності були присутніми. Хоча все не було таким однозначним.

У творчості Неруди простежується певний скептицизм та іронія. За ними ховаються його особисті страждання. у своїх творах він намагається розкрити погані умови свого часу, людську біду та втрату ілюзій. Пробирав також неодноразово писати п'єси. Однак він самокритично визнавав, що не має до цього

великих здібностей і ніколи більше не повертався до драматургії. Виконував лише функції театрального критика та референта, й не брався за щось вище цього. Він відхилив пропозицію поставити одну зі своїх п'єс у Національному театрі, це не цікавило його зовсім.

У 1860 рік прив'язав Неруда до газети, з якою він залишався до самої смерті. Писав про соціальні та культурні новини. Він дарував читачам гумор, спонукаючи їх помічати навіть найдрібніші явища й речі в житті. До кінця свого життя Неруда жив лише зі своєю газетою в будинку своєї матері в Малій Страні. У тому ж році працював у редакції щоденника «Час», а потім у щоденнику «Голос». Працював також у газеті «Народні листи». Тимчасово редагував журнали «Квіти» та «Люмір».

Після смерті матері Неруда вирішив провести якийсь час разом з останніми друзями в кафе, де вони жили й працювали. Через деякий час, він наважився подорожувати, щоб урізноманітнити своє життя. Побував у Німеччині, Франції, Італії та Єгипті. За життя у нього був великий роман з Терезою Махачковою, але він закінчився трагічно. Також додаючи до цього, у нього був після цього ще одна спроба у любові, але йому доводиться розлучатися і зі своїм іншим коханням, Анічкою Тіхою. Неруда визнає, що Анічка вдвічі молодша за нього і не може їй підійти. Так Ян Неруда прожив усе своє життя без міцного кохання.

Ян Неруда все життя почувався невизнаним, і це призвело до його часто негативних стосунків з людьми. У нього були проблеми з алкоголем. На відведену частину життя прожив у злиднях. Був похований на Вишеградському цвинтарі в Празі. Першим мав бути похований у пражському Славіні, але за власним бажанням його ховають під відкритим небом.

На превеликий жаль, талановитий але нещасний Ян Неруда помер 22 серпня 1891 року в Празі у своїй квартирі на Малій Страні.

Але не звертаючи на доволі трагічний кінець, творчість Яна Неруди отримала високу оцінку в чеській літературі. Його поезії, проза, статті та літературні критики характеризуються складними метафорами, глибоким сенсом і психологічною глибиною. У своїй творчості Неруда звернув увагу на проблеми свого часу: соціальну нерівність, бідність, зневажливе ставлення до простих людей. Він протиставляв цим проблемам свій оптимізм, любов до життя та естетичну чутливість.

У цілому, творчість Яна Неруди відома своїм соціальним звучанням, глибиною та естетичним зором. Вона стала важливим внеском у розвиток чеської літератури та зберегла свою актуальність й досі.

2.2. Проблемно-образний діапазон збірки

Жанр соціальної балади став дуже популярним у чеській літературі наприкінці 19-го століття, коли він став засобом висловлювання соціальних проблем і нерівностей, що існували в тогочасному суспільстві. Додаючи цей факт до біографії, й особистого життя Яна Неруди, та його схильність до прози, занурення власної свідомості у тему взаємовідносин людей, та неймовірну зацікавленість у соціально-побутові проблем суспільства. Не дивним є обраний ним напрям в його творчості. Суспільні мотиви були для нього як рідні, і в написанні власних творів він розглядав різні верстви населення й групи, які перетинались одне з одним постійно, проблеми на які найчастіше люди не звертали увагу, чи навіть звичайні природні трагічні явища.

У цьому напрямі він створив цю збірку, передаючи власні переживання до проблем того часу і минулості, незабутої історії людства. Неруда натякаючи на різні поставлені умовні перешкоди у своїй поезії, дає читачу величезний ґрунт для обґрунтування різноманітних моральних й етичних проблем. Зауваживши погляд на цікавий поділ збірки на три частини, таких художньо близьких, але в одно час

протилежних. Кожна з них включає в себе вірші різного часу написання. Поділені за для кращого розуміння погляду автора на представленні теми, які зобразив автор, передавши в кожній унікальні смислові образи.

Ці вірші Яна Неруди демонструють картини людської несправедливості зі сторони, надаючи читачеві перспективу та час для обґрунтування того, що трапляється з простими людьми. Не даючи конкретики він елегантно подає відчуття, які переживають герої цих балад. Заклавши цю думку, можна стверджувати що дана збірка може вважатися моральною перевіркою читача, якого повертають у жорстоку реальність, завдяки передачі саме проживання людського суспільства у той час. Так «Книга віршів» — збірка соціальних балад, яка поєднує цікаві теми для читача та сполучає доволі стандартну структуру у більшості віршів. Вірші можуть містити різну кількість рядків в кожній зі строф. Через вибрану структуру вірші розкриваються для читача певною ритмічністю та мелодійністю в тексті, що покращує сприймання написаного. Проте, на відміну від структури, розмір рядків може варіюватись, що дозволяє поету вільніше виражати свої думки та емоції, додавати ефекту та фокусувати увагу на окремих деталях.

У поезії письменника найчастіше йдеться про трагічність родинних стосунків («Matka» [1, ст. 64-66], «Otrháněk» [1, ст. 87], «Romance» [1, ст. 88]), несправедливість життя («Mrtvá nevěsta» [1, ст. 60-63], «Slaměný vínek» [1, ст.82], «Skočme, hochu» [1, ст. 83]), чи страждання різних груп у народі («Divoký zvuk» [1, ст. 7-30], «Rubáš» [1, ст. 67-69], «Nestálí druhové» [1, ст. 70-71]). Класифікуючи вірши збірки можна зрозуміти, що поділ збірки на три частин є вагомим чинником на їх зміст.

Перша частина книги «Kniha veršů výpravných» [1, ст. 7-102] («Вірші оповідні») — збірка поезій соціальної тематики, з якої можна виділити зосередження на таких темах, як несправедливість, бідність і соціальна нерівність. Вони є чудовим прикладом переживань суспільства у ті часи. Взятими за приклад

«Před fortnou milosrdných» [1, ст. 84-85] та «Dědova mísa» [1, ст. 86], які відмітилися своєю чуттєвою значимістю для людей.

Наприклад, вірш «Před fortnou milosrdných» Яна Неруди є дуже емоційним та вражає своєю драматичністю. Розповідаючи про старого чоловіка, який знаходиться на межі життя та смерті та прагне відпочинку, але змушений жити в бідності та працювати, щоб забезпечити свою родину. Старий чоловік зустрічає молодого хлопця і прохає його залишитися з ним, щоб поділитися думками перед смертю. Він розповідає про своє важке життя, підкреслюючи, що життя є дорогим. У кінці історії старий чоловік прощається та прохає молодого хлопця дати йому свою руку, вказуючи на те, що він був дуже вдячний за час котрий юнак приділив йому. Показуючи переживання перед смертю, автор вдало розкриває більшу трагічність цього моменту.

Іншим емоційним віршом, який полюбився серед чеської читацької аудиторії, є «Dědova mísa». Він являється яскравим прикладом соціальної балади, який зображує життя простих людей, їхні труднощі та проблеми. Вірш зображує діалог між дідом, його сином та внуком, які працюють разом у майстерні: «Kolečko si divnou píseň šumí, v noučeti se očka kmitají — Hlele, co náš táta všecko umí, jak mu tříšťky z rukou lítají! Dřevo ukradl jsi vanském lese — komu děláš z něho koryto? Dědovi; — již se mu ruka třese, nádobí už všechno rozbito». Так діалог між персонажами відображає взаємини між поколіннями, що передають досвід та знання одне одному. Зображення діда, який зі старістю став більш вразливим та слабким: «Dědovi; — již se mu ruka třese, nádobí už všechno rozbito.», створює відчуття турботи та поваги до старших поколінь. Водночас, опис діалогу між ним та сином надає віршу гумористичного відтінку, який знімає напругу та робить текст більш доступним для читача.

Структура вірша є досить простою, складається з п'яти строф по чотири рядки. Рима в вірші змінна, але переважно використовується складна рима (každou chvíli — vyřívá, šumí — kmitají). Використання повторень («nádobu si z dřeva vyřívá», «dědovi») надає віршу мелодійності та емоційної насиченості. Так через просту структуру, але вагомий емоційний характер вірша, можна зрозуміти, що Ян Неруда хотів передати важливість сімейних стосунків у звичайному житті людини. Через використання зрозумілих збірних образів для більшості людей. Завдяки таким віршам, достовірно можна стверджувати, що соціальна балада є гарним напрямом для передавання почуттів до читача.

Тема смерті також показується не одноразово у збірці з різних сторін, щоб досвідчитись у тому що як би люди не цінували життя, вони не приділяють достатню увагу та забувають про неї в повсякденні. Тому деякі вірші чудово передають відчуття повного суму в смерті, на контрасті гарним буде розібрати такі два приклади як: «Romance» [1, ст. 88] та «Mrtvá nevěsta» [1, ст. 60-63].

Вірш «Romance» складається з чотирьох рядків і має суто нарисовий характер, описуючи те, що відбувається після смерті головного героя. Описуються події, що відбуваються після похорону: «Po mém pohřbu křepčili, hudba skočnou hrála, matka jídlem, nápojem hosti častovala. Druhý den se dělili o mých zámkův devět, že jsem málo zůstavil, nadělali klevet». У вірші використовуються прості речення та стилізована мова. Використання слів «křepčili» («стрибнути») та «skočnou» («скакати») дає наочну картину живої музики, яка відбувалась на похоронах. Останні два рядки є досить цікаві, оскільки вони висловлюють ставлення до померлого: «Komu že mou bývalou milenku dá máma? — O tu já se nestarám, postará se sama..». Такі рядки дають розуміння того, що головний герой був відданий своїй кохані, але все забулося одразу ж після його смерті. Ці два рядки також можуть вказувати на те, що суспільство не дбало про те, що головний герой залишив позаду, і, можливо, він був неоцінений за життя.

У свою чергу вірш Яна Неруди «Mrtvá nevěsta» гарно доповнює попередній вірш на тему неочікуваності смерті та ставлення оточуючих до неї. описує сумну історію молодої дівчини, яка померла перед тим, як вийти заміж. У вірші зображено декілька сцен, в яких дівчина намагається залишатись живою в останні хвилини, щоб поділитися зі своїми тугами і пропущеними можливостями з сім'єю. В першій частині вона прощається з друзями і родичами: «Že jsem svatby nedožila, že nemožno mezi vámi, s mládenci a družičkami do kola se zatočiti, do syta se vytančiti!», висловлюючи свій жаль до них. До коханого за котрого не вийшла заміж: «Že jsem svatby nepřežila, že jsem dříve mřít musila, než jsem lásky zakusila, že nemožno aspoň k roku ženou býti po tvém boku!». Та в кінці кінців до своєї матері: «Že jsem zbůhdarma tak žila, že zlá smrt mne dříve zmohla, než jsem rovna býti s váma, než jsem potěšit se sama, sama matkou býti mohla!»

Вірш має печальний настрій і викликає відчуття жалю до молодої дівчини, яка не змогла дочекатися свого весілля та пройти через всі радості і турботи життя. Ян Неруда змальовує цю історію дуже емоційною і чуттєвою, за допомогою цього він демонструє важливість життя і те, як важливо насолоджуватися кожною хвилиною, яку ми маємо.

Ці два вірша є прикладом, як по різному ставилися до людського життя у суспільстві. Не дивлячись на те що іншого може і не бути зовсім. Через похмурі та сумні події Ян Неруда представляє смерть для читача як неминуче й болісне страждання суспільства. Завдяки зачіпанню таких майже реальних ситуацій, котрі можуть статися не залежно від часу в якому проживають герої, соціальна балада в творчості Яна Неруди розкривається як жанр, який не має точного часу чи місця подій, тому такі почуття відіб'ються у душі будь-якого читача, незважаючи на час прочитання.

Починаючи розглядати вірші другої частини роботи, треба надати коротку характеристику щоб виділити найголовніші й найяскравіші приклади тем піднятих тут. У ній зібрані різноманітні вірші — як ліричні, епічні, драматичні, так і змішані. Більшість віршів присвячені інтимним темам та особистим переживанням автора. Деякі з них присвячені його батькам і висловлюють його любов до них, а інші адресовані Анні, його другій коханій. Вони дуже емоційні та сповнені почуття вже більш індивідуального. Серед «Kniha veršů lyrických a smíšených» [1, ст. 103-187] («Книга ліричних і змішаних віршів») є «Starý dům» [1, ст. 159], «Matičce» [1, ст. 110-115], «Otcí» [1, ст. 103-109], «Anně» [1, ст. 116-121], які вже передають більш ліричний та інтимний характер написання, але за темами вони не відходять сильно суцільної збірки загалом, навіть навпаки краще доповнюють суцільну картину і життя автора.

«Starý dům» [1, ст. 159] описує старий будинок, який Ян Неруда дуже любить за те, що він був свідком багатьох його щасливих моментів. Неруда згадує про перші й найсолодші миті свого життя, які він провів в цьому будинку. Також відзначає, що дивлячись на цей дім, його очі заповнюються сльозами, оскільки він є символом його минулого: «Mně bývá, jak by starý dům mluvíval matkou ke mně, a jeho slova, ach ta zní jak lásky šepot jemně. On zná mé srdce skrz a skrz a před ním pýcha hyne, vždyť modlíval se se mnou vždy mé modlitby dětině». Рядки в яких використовується персоніфікація: «jak by starý dům mluvíval matkou ke mně» допомагає передати відчуття живості та особливого відношення до будівлі. Завдяки передачі таких щирих почуттів навіть до неживого об'єкту, це дає розуміння що в житті людини можуть посідати важливе місце не тільки люди.

Написаний вірш «Matičce» [1, ст. 110-115] є виразом глибокої любові та поваги до власної матері. Саме в цьому поезія Неруди відома своїм патріотизмом та силою висловлювання. Він описує свої почуття до своєї матері та розповідає про те, як вона йому близька, навіть якщо вона не є багата або здорова. У перших двох

строфах вірша поет говорить про те, наскільки його мати дорога для нього, незважаючи на її бідність та слабкість: «Proto mně draha tak milá má matička, že je tak malička, že je tak chudička». У третій строфі описує свої пісні, які пише про свою матір, які розуміє тільки він: «A kdyby byla snad svázána v uzlíčku, předc bych ji miloval tu drahou matičku». У наступних строфах Неруда говорить про те, як хоче бути завжди поруч з нею і зробити все, щоб допомогти їй. В останніх рядках показує, що він буде завжди поряд із своїми батьками навіть після смерті. Вірш відображає теплоту та любов, яку Ян Неруда відчував до своєї матері, і став одним з найвідоміших творів для чеської культури.

Присвячений вірш «Anně» [1, ст. 116-121], своїй коханій, Ян Неруда передає спогадати та відчуття, рефлексуючи над тим як він їх цінував. Його кохання постає в образі перевершеного ідола: «Co já zde řeju v bájném lásky dómu, to řeju Tobě, — svému idolu, a Tobě jen a více nikomu lze porozuměti snad mému bolu». Зустрічають читача в цьому вірші гарна та проста метафора автора як лебедя, який не може жити без своєї другої половинки: «Jak labuť pílí v klidnou samotu, když žití zesláblý už proud se v srdci ouží, tak duše má svůj bol, svou tesknotu jen samojediné v Tvá prsa vylit touží». Неруда описує, як його душа віддає свої пісні коханій, і бажає, щоб хоча б одна з його пісень була вічним свідченням його почуттів до неї. Тема кохання повністю не може бути передана завдяки реальним образам, таке припущення дає зрозуміти що в жанрах не всі образи передаються без крихти романтизму.

Усвідомлюючи що ці вірші відрізняються від більшості інших прикладів із збірки, підтверджується те, що Ян Неруда не зупинявся шукати нові теми для своїх творів і продовжував експериментувати зі стилістикою.

Також «Книга віршів» має в собі деякі вірші зі старої збірки «Hřbitovní kvítí» («Цвинтарні квіти») (1857) — дуже песимістичною у своєму напрямку. Тут Неруда висловлює своє розчарування тогочасним життям, критикує мораль. З'являється тут і соціальна проблема — бідність. Він не вірить ні коханню, ні людям. Він

почувається дуже самотнім, гірким. Ця збірка є своєрідним протестом проти смирення. Смуток тут доповнюється почуттям бунтарства проти смирення. Тому щоб доповнити свою збірку 1867 року він додає декілька віршів, які мають теж цікаве значення у контексті розвитку автора та його особистих поглядів.

Одним з таких є «Průvod» [1, ст. 89] («Хресний хід») соціальна балада, що відображає життя простих людей та їхнє ставлення до смерті. Вірш використовує образи дощу, похоронного кортежу, та порожнього хреста з чорним покривалом: «Černý vůz s tím bílým křížem táhne s hlavami svislými čtvero koní, — mrtvý v suchu — vozka však promoklý rozmrzele spřež svou k spěchu honí», які символізують печаль та сум. Автор показує співчуття до водія, який віддає останній данину покійникові. А люди, які супроводжують похоронний кортеж, не завжди вітають місце, де вони повинні бути, але все ж туди йдуть, оскільки смерть не забирає випадково. Основна ідея вірша полягає у тому, що смерть не обирає когось за його соціальним статусом чи станом.

«Kniha veršů časových a příležitých» [1, ст. 187-202] («Книга віршів послідовних та випадкових») — це остання частина збірки «Книга віршів» з напрямом у політично-патріотичну тематику. Ця частина представляється Нерудой висловлює свій песимізм щодо абсолютизму Баха та критикує соціальні умови в Австрії другої половини XIX століття. Вірші написані в хронологічній послідовності конкретних подій і випадків, які відбувалися в той час.

«Z času zaživa pohřbených» [1, ст. 187] є відображенням його поглядів на стан суспільства, яке зазнало багатьох втрат та тяжких переживань. У вірші Неруда висловлює свою біль та сумніви щодо майбутнього чеського суспільства. На початку він виражає своє бажання співати нову пісню народу, але не знаходить відповідних слів та мелодії: «Rád bych zapěl novou bujnou píseň nešťastnému svému národu, ale každý ton se vzbuzující — mrtvé dítě — zemře v zárodu.», які змогли б

передати його почуття. Згадуючи про своїх предків, які воювали за свободу та честь свого народу, і він прагне продовжити їхню славу. Проте він бачить, що нинішнє покоління не має такого самовіддання та патріотизму: «Myšlénky tvé, lide — mrtvé děti — budoucnost tvá zrádcům sluje zrada, a kdo v budoucnost chce věřit pevně, ten necht' napřed k špalkům hlavu skládá», як його предки. Висловлюючи своє бажання допомогти своєму народу, зберегти його історію та культуру. Він прагне співати пісні про свій народ, про його страждання та боротьбу, про його майбутнє. Він бажає, щоб його пісня стала крилом для свого народу, яке піднесеться над своїми бідами та відновить свою славу.

Основні теми вірша — це страждання, віра, біль та спільнота. Ян Неруда закликає людей згуртуватися разом, щоб поділитися своїм болем та помолитися разом. Так вірш можна розглянути як псалм, присвячений спільноті та спільному болю.

Деякі вірши починають йти в послідовності років, які проживав автор. Так у вірші «(1858)» [1, ст. 189] Ян Неруда висловлює своє обурення невідповідальним ставленням чоловіків до суспільних проблем: «Což chcete s naší lůzou zmalátnělou snad jakous myšlénku kdys provést smělou? Což myslíte, že našich mužův síly jsou tytéž posud, jaké jindy byly?». Використовуються риторичні запитання: «snad chcete myšlénku kdys provést smělou?», щоб підкреслити загальний настрій невдоволення. У вірші йде звертання до громадян і питається, чи вони дійсно вважають, що їхні сили залишилися на колишньому рівні і чи готові вони робити щось, щоб змінити ситуацію. В підтвердження теми порівнюється, що зіставлення між давніми часами, коли мужність і сміливість були величезними цінностями, і нинішніми часами, коли люди стали більш пасивними та безхарактерними: «Ted' na lebky se klade těžká kletba, že nikdo více o své bratry nedbá, že o věci dbá jenom každodenní, že žaludku si výše hlavy cení, a doba pro muže jen bouřky líhne, jimž s deštníkem se bezpečně už vyhne! Aj každý muž je jako žena slabý a místo žen nám dány panské baby». Автор

вважає, що люди втратили здатність до співчуття та взаєморозуміння, що веде до того, що справи важливі для громади не можуть бути вирішені. Закликання громади до дії та єдності, викликам часу і продовженням змін разом з труднощами.

Цим віршом автор виражає своє розчарування в тому, що він не може знайти слова для пісні, яка б збудила людей до дії. Хоча він має багато тем, які він може заспівати, він відчуває, що ситуація в країні така безнадійна, що жодна пісня не зможе змусити людей діяти. Автор згадує про славні подвиги своїх предків, які боролися за свободу своєї країни, але він вважає, що ці часи минули, і зараз ситуація зовсім інша. Відчуває, що національна гордість стала причиною занепаду Чехії, і що тепер потрібно знайти інші способи розвитку країни. У цьому вірші є дуже сильний національний елемент, але автор також виражає свою розчарованість в тому, що національна гордість не дозволяє країні розвиватись. Він закликає до того, щоб люди зрозуміли свою ситуацію і змогли знайти шлях до розвитку, що може бути важко, але не неможливо.

Такі вірші показують зацікавленість автора у політичних напрямках теж, як і у соціально-побутових. Але незважаючи на те що такі вірші присутні в збірці, вони займають замалу кількість порівняно до інших, більш притаманних авторові, що вказує на змінення інтересів при закінченні збірки «Книга віршів» у 60 роках 19 століття.

Збірка «Книга віршів» вражає своєю різноманітністю тем віршів. Поет звертав увагу на різні аспекти життя та суспільства свого часу, відображаючи їх у своїх творах. Він писав про кохання, природу, війну, смерть, свободу, історію, релігію та багато іншого. Тому ця робота буде важливим документом культурної спадщини, яка відображає різні аспекти життя та духовного світу поколінь минулого. Вона дозволить читачам краще зрозуміти історію і культуру чеського народу та його взаємодії зі світом. Це підкреслює те, що теми та проблематики

суспільства в поєднанні з буденним життям людини, є важливим частиною для жанру соціальної балади.

Закінчивши читання такої збірки, читач може знайти різноманітні вірші, що відбиваються з його власними переживаннями та досвідом, а також допомагають розширювати світогляд та розуміння світу.

2.3. Використання художніх засобів жанру соціальної балади у «Книга віршів»

Не від'ємною частиною будь-якого твору, прози, письма є влучне використання художніх засобів й їх доречність у тому, чи іншому виді. Ян Неруда використовував усе можливе, що могло наділити ці вірші своєрідною унікальністю.

Найтипівішим для цієї збірки буде символізм й алегорія, які пронизують усі вірші створюючи дивовижні картини в уяві читача. Так в більшості він намагається показати трагічну реальність для підсилення теми, пересікаючи з традиційними образами у культурі, які вже знайомі більшості людей у суспільстві. Для цього Неруда застосовує такі звичні засоби як: метафори, епітети, риторичні запитання, іронію, метонімію та інші.

Головним з цих може виступати напевно що жорстока та трагічна іронія у баладах Яна Неруди. Вона найчастіше представляє все ж драматичність людського життя загалом. У «*Jako do skoku*» полягає в тому, що головний герой, який відчуває себе «*světa ránem*», гадає, що може робити усе що йому заманеться від свого багатства, насправді, в реальності проживає життя п'яниці та жебрака. А в вірші «*Romance*» іронія в тому, що померлий, який повинен бути об'єктом співчуття та шанування, стає об'єктом зневаження та жорстокості від своїх живих співвітчизників. Такі події з різними персонажами додають реалізму в жанрову особливість цієї збірки. Тому Неруда вдало поєднує це з іншими художніми засобами для підсилення ефекту несправедливості.

Використання метафор Нерудою може вразити читача своєю глибиною: «hoga utrpení» («Na peštské Kalvariji» [1, ст. 198]), використовується для опису пагорба, де знаходиться Кальварійський хрест, який символізує страждання Ісуса Христа, але він також використовує гору як метафору для смутку та болю людства загалом; «lehké požky» («Doña Anna» [1, ст. 92]), використовується для опису легкості та грації Анни; «Svit mdlý a šedý» («Jeptiška» [1, ст. 77]) передавання настрою та атмосфери, що створена за допомогою зображення похмурого світла. В загальному метафори в збірці «Книга віршів» є доволі простими та зрозумілими для читача.

Повертаючись до вірша «(1858)» [1, ст. 189], Ян Неруда використовує різноманітні граматичні конструкції, такі як займенникові форми, часові форми, дієслова та іменники. Він також використовує складні речення з численними підрядними реченнями, що вимагає від читача деякої уваги та розуміння граматики чеської мови.

У той же час, вірш також містить багато цікавих лексичних одиниць, таких як «bouřku» (бурі), «kletba» (прокляття), «panské baby» (панські жінки), «malátnělou» (ослаблену) та інші. Ці слова можуть допомогти розширити лексикон і вдосконалити вимову. Узагалі, збірка «Книга віршів» Яна Неруди може бути корисним ресурсом для вивчення чеської мови, якщо вивчати її разом з граматичними правилами та словником. Читання поезії може допомогти покращити розуміння граматики, вимови та лексики.

Якщо повертатися до структури та художніх засобів, які були використані для віршів цієї збірки. Можна дійти висновку що Ян Неруда вміло користується усіма інструментами для створення поезії в соціальному стилі.

Висновок до Розділу 2

У розділі 2 досліджувалась творчість чеського поета Яна Неруди в контексті жанру соціальної балади. Аналізуючи рецепцію творчості Яна Неруди, було виявлено, що поет відомий своєю соціальною спрямованістю та зацікавленістю у соціальної нерівності. Було розглянуто також особливості соціальної балади в творчості Неруди, зокрема, її структуру та композицію, а також художні засоби, що використовуються в цьому жанрі та притаманні збірці «Книга віршів». Дослідження показало, що Ян Неруда був одним із провідних представників соціальної поезії у Чехії, а його соціальні балади не тільки сприяли формуванню в подальшому національної свідомості, а й впливали на подальший розвиток літератури в країні. Результати дослідження можуть бути корисними для подальшого вивчення творчості Яна Неруди та жанру соціальної балади загалом.

Висновки

За результатами дослідження можна зробити висновок, що жанр соціальної балади є важливим компонентом творчості Яна Неруди. Автор з великим майстерністю використовує художні засоби та композиційні прийоми для передачі соціальних проблем та ідеологічних поглядів, що знаходили відображення в збірці «Книга віршів». Його балади піднімають актуальні питання суспільства та політики, відображають соціальну несправедливість, боротьбу простих людей за свої права та свободи.

У збірці «Книга віршів» виділяється ряд художніх прийомів, що використовуються для досягнення емоційного звучання та вражаючого впливу на читача. Особлива увага приділяється ритмі та мелодичності, що дає можливість зберегти динамічний характер балади. Неруда використовує різноманітні образи та символи, які несуть велике смислове навантаження. Крім того, він успішно поєднує реалізм та символізм, що дозволяє досягти більшого ефекту від передачі ідеї.

Загалом в контексті історії розвитку жанру соціальної балади варто відзначити, що він постійно еволюціонує та знаходить відображення в різних епохах. Ян Неруда в своїй творчості досконало використовує традиції жанру та вносить у нього власні модифікації, що робить його творчість актуальною й сучасною. Тому його творчість, а саме збірка «Книга віршів», є не лише важливим літературним явищем, а й справжньою документацією соціальної історії, яке відображається в багатогранності соціальної дійсності людського життя до кінця 19 століття. Крім того, він зумів зберегти живий зв'язок із народним епосом та використовувати елементи традиційної народної поезії у своїй творчості та імплементації їх у жанр соціальної балади. Піднімаючи вагомі теми для суспільства родинні стосунки, трагічність смерті, та відображення людського буття.

Збірка «Книга віршів» Яна Неруди є вагомим доказом того, що соціальна балада не тільки не втратила своєї актуальності, а навпаки, продовжує бути потужним засобом соціальної критики та допомагає усвідомити складні соціальні проблеми і в сучасному світі також. Його творчість є важливим внеском у розвиток жанру соціальної балади та має велику культурну значимість як для Чехії, так і для всього світу.

Список Джерел

1. Jan Neruda Knihy veršů vyd. Praha : Městská knihovna v Praze, 2011
2. Неруда Я. Книга віршів. – К.: Дніпро, 1976.
3. Кудрявцев А. А. Ян Неруда: Поет соціальної балади. - М.: Радянський Собз, 1980.
4. Jan Neruda, stručný životopis <https://www.dobre-knihy.cz/autori/jan-neruda-6778.htm>
5. Данило Рега ІСТОРІЯ ЧЕСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ: від реалізму до другої половини ХХ століття Івано-Франківськ 2019
6. Загальні риси розвитку зарубіжної культури ХІХ — початку ХХ ст. <https://osvita.ua/vnz/reports/culture/11376/>
7. Білоус П. В. Теорія літератури: навчальний посібник, К. : Академ. видав., 2013. - 328 с.
8. Літературознавча енциклопедія/ укладач Ю.І. Ковалів. - Т. 2. - К.: Академія, 2007 - 624 с.